

Soru ve Yanıtlarla Yeni Koronavirüs (COVID-19) Hastalığı

Yeni Koronavirüs Hastalığı nedir?

Yeni Koronavirüs Hastalığı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVID-19 (SARS-CoV2) olarak isimlendirilen, bulaşıcı bir hastalıktır. Hastalık yeni tanımlanmıştır ve bu hastalığa bir virüsün neden olduğu belirlenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü bu yeni virüs türünün ve hastalığın 2019 yılı Aralık ayında Çin'in Wuhan eyaletinde başlayan salgından önce bilinmediğini belirtmektedir.

Yeni ortaya çıkan bu virüs ve hastalıkla ilgili çalışma ve araştırmalar sürdürülmekte, ortaya yeni bilgi ve bulgular çıkmaktadır. Gelişmeler doğrultusunda mevcut bilgiler zaman zaman güncellenmektedir.

Yeni Koronavirüs Hastalığının sebebi nedir?

Yeni Koronavirüs Hastalığına bir virüs neden olmaktadır. Bu virüs daha önce dünya genelinde salgınlar yapan MERS ve SARS olarak bilinen hastalıklara neden olan virüsler ile aynı grupta yer almaktadır. "Koronavirüs" olarak adlandırılan bu virüsler geniş bir grubu oluşturmakta, hem insanda hem de hayvanlarda hastalık yapabilmektedir. Bu virüslerle oluşan hastalıklar solunum yollarını etkilemektedir. Etkilenme hafif bir soğuk algınlığı benzeri bir tablo biçiminde olabildiği gibi ağır seyreden solunum yolları enfeksiyonları biçiminde de olabilmektedir.

Virüsün özellikleri

RNA virüsü olarak tanımlanan bu virüsler, zarflı, tek zincirli ve pozitif polariteli bir yapıya sahiptir. Yüzeylerinde bulunan çubuksu çıkıntılar için "taç" benzetmesi yapılarak Latince'de taç anlamına gelen "corona" ismi verilmiştir. Koronavirüsler Alfa, Beta, Gama, Delta olmak üzere dört türde sınıflandırılmakta evcil ve yabani hayvanlarda bulunabilmektedirler.

Virüs nasıl ortaya çıkmıştır?

Yeni Koronavirüs'ün ortaya çıkışına ait bilgiler hâlen kesinlik kazanmamıştır. Elde edilen bilgiler Wuhan kentindeki Deniz Ürünleri Pazarı'nda satılan bazı vahşi hayvanların kaynak olabileceğini düşündürmektedir.

31 Aralık 2019 tarihinde bu pazarda çalışmakta olan kişilerde nedeni bilinmeyen akciğer enfeksiyonu vakaları görülmüş ve 7 Ocak 2020'de bu enfeksiyonlara neden olan etkenin daha önce insanlarda hastalık nedeni olarak hiç saptanmamış yeni bir Koronavirüs olduğu anlaşılmıştır. Çin dışındaki ilk vaka Tayland'da ikinci vaka ise Japonya'da görülmüştür. Daha sonra vakalarda kıtalar arası bir yayılım görülmüştür.

Hastalık nasıl bulaşır?

Vakalar ilk görülmeye başladığında Deniz Ürünleri Pazarı'nda satılmakta olan vahşi hayvanlar kaynak olarak düşünülse de virüsün insandan insana bulaş yoluyla da yayıldığı görülmüştür. Bu virüsler damlacık yoluyla yani hasta bireylerden öksürme, hapşırma yoluyla ortaya saçılan damlacıklarla ve hastaların kontamine ettiği yüzeylerden (göz, ağız, burun mukozasına temasla) bulaşabilmektedir. Hastalığın

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI

TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ-(2019/2020-31)

bulaşından esas sorumlu olanlar hasta kişiler olsa da semptomu olmayan kişilerin de solunum yolunda virüsü taşıyabildikleri bilinmektedir.

Hastalık 12 Mart 2020 tarihi itibarıyla dünya üzerinde 125.048 kişide görülürken bu kişilerin 80.981'i Çin'de yer almaktadır. Çin dışında 117 farklı ülkede vaka görülmüş, İtalya, İran ve Kore sırasıyla en fazla vakanın görüldüğü ülkeler olmuştur.

Bulaştırıcı hastalığı olan bir bireyin, aşısız ve hastalığı geçiren kişinin de olmadığı bir toplumda bulaştırıcılık süresi boyunca ortalama kaç kişiyi enfekte edebileceğini gösteren katsayı (R0) her hastalık için farklı düzeydedir. Kızamık için bu değer 12-18 kişiyken SARS hastalığı için bu değer 2'dir. Koronavirüsün R0 değeri ise Dünya Sağlık Örgütü'ne göre 1.5-3,5 aralığındadır. Yani hastalık taşıyıp bulaştırabilen bir kişi kendisi dışında 0,5-2,5 kişiye bulaştırabilmektedir. Bulaşma hızı mevsimsel influenzaya göre yaklaşık 2-3 kat fazladır.

İnkübasyon (kuluçka) süresi

İnkübasyon (kuluçka) süresi, virüs vücuda girdikten sonra belirtilerin ve hastalığın ortaya çıkması için geçen süredir. Şu ana kadarki bilimsel veriler ışığında Yeni Koronavirüs Hastalığı için bu süre 2-14 gün (ortalama 5-6 gün) arasındadır.

Bulaştırıcılık süresi

Koronavirüsler dış ortama dayanıklı olmayan virüsler olarak bilinmekte ise de Yeni Koronavirüs için bulaştırıcılık süresi ve dış ortama dayanma süresine ilişkin kesin bilgiler bulunmamaktadır. SARS Cov-1 ile Covid-19'un yüzeylerde kalma süreleri birbirine benziyor. Aerosoller ile 3 saate kadar, bakır yüzeylerde 4 saate kadar, karton ve mukavvalarda 24 saate kadar, plastik ve paslanmaz çelikte 2-3 güne kadar aktif kalabilmektedir. Aerosollerde virusun aktif kalmada yarılanma süresinin ortanca (median) tahmini süresi 2.7 saattir. Median süre; paslanmaz çelikte 13 saat, polypropylene eşyalarda 16 saattir. Cansız yüzeylerde birkaç saat aktif kaldığı bilinmekle birlikte aktivite süresinin yanında kişilerin temas süresinin de önemli olduğu unutulmamalıdır.

Yeni Koronavirüs Hastalığının belirtileri nelerdir?

Hasta kişilerde sık görülen belirtiler ateş, öksürük ve nefes darlığı gibi şikâyetlerdir. Ağır seyreden vakalarda akciğer enfeksiyonu, ağır akut solunum yolu enfeksiyonu, böbrek yetmezliği ve bazı vakalarda ölüm görülebilmektedir.

Mevcut bilgilerimize göre hastalığa yakalanan kişilerde ağır enfeksiyon gelişme ve ölüm görülme sıklığı %3,8 olarak hesaplanmaktadır.

Yeni Koronavirüs Hastalığının tanısı nasıl konur?

Hastalıktan şüphelenildiğinde boğazdan ve burundan ya da solunum yollarından örnek alınmakta ve laboratuvarlarda incelenmektedir. Olası vakalardan alınan numuneler, Yeni Koronavirüs Hastalığı açısından Sağlık Bakanlığı Laboratuvarları tarafından (Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Mikrobiyoloji Referans Laboratuvarları) değerlendirilmektedir. Ülkemizde şu an itibarıyla bu laboratuvarlardan başka tanı konulan bir merkez yoktur.

Bu doküman Uzm. Dr. Tuğçe Mehlika Şanver, Uzm. Dr. Selim Güler, Uzm. Dr. Şahin Can Özaltun tarafından Öğr. Gör. Dr. Özge Yavuz Sarı, Doç. Dr. Cavit Işık Yavuz ve Prof. Dr. Levent Akin danışmanlığında 02.03.2020 tarihinde hazırlanmıştır. Bu bilgilendirme notunun aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik, vb. ortamlarda kullanılması önerilmektedir:

Şanver TM, Güler S, Can Özaltun Ş, Yavuz Sarı Ö, Işık Yavuz C, Akin L. Yeni Koronavirüs (2019 nCoV) Hastalığı (2020) HÜTF Halk Sağlığı AD. Toplum İçin Bilgilendirme Serisi-2019/2020-31 [Internet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/> Erişim:3.3.2020.

Yeni Koronavirüs Hastalığı tehlikeli midir?

Koronavirüs grubu virüsler, daha eski yıllarda salgınlara neden olan SARS-CoV ve MERS-CoV ile aynı virüs ailesi içinde yer almaktadır. Geçmiş salgınlarda hastalığın ne düzeyde öldürücü seyrettiği ile kıyaslandığında bu sıklığın SARS salgınında %11, MERS-CoV'da %35-50 arasında seyrettiği, Yeni Koronavirüs hastalığında ise bu sıklığın sadece %3,8 civarında olduğu görülmektedir. Hastalığın öldürücülüğü 50 yaşın altındaki hastalar arasında %0-1 aralığında iken 50 yaşın üstündeki hastalarda yaş ile artmaktadır ve en fazla 80 yaşın üstündeki bireyler arasındadır (%14,8).

Yeni Koronavirüs Hastalığı'na yakalanan kişilerde hastalığın nasıl seyrettiğine ilişkin elde edilen bilgilere göre, hastalığın ilk birkaç günü halsizlik, ateş, boğaz ağrısı gibi hafif belirtiler görülürken, yaklaşık bir hafta içinde öksürük ve nefes darlığı gibi belirtiler ortaya çıkmakta ve hastalar hastaneye başvurmaktadır. Gerek internet medyası gerekse sosyal medya ağlarında görülebilen, hastalanan kişilerin aniden rahatsızlanıp yere düşmüş, hatta ölmüş gibi gösterildiği görüntüler içeren video ve haberlerin gerçekte bir ilgisi bulunmamaktadır.

İleri yaş (özellikle 65 yaş üstü) ve eşlik eden kronik hastalığı (astım, diyabet, hipertansiyon, kalp hastalığı, kanser, bağışıklığı baskılayan hastalıklar gibi) olanlarda virüsün ağır hastalık oluşturma riski daha yüksektir. Şimdiye kadar elde edilen bilgilere göre, hastalanan kişilerin %10-15'inde ağır bir klinik tablo görülmektedir.

Doktora ne zaman başvurmalıyım?

Ateş, öksürük varsa ve nefes almakta güçlük çekiliyorsa, tıbbi yardım almak için sağlık kuruluşuna başvurulmalıdır.

Yurt dışı seyahat öyküsü olan veya hastalık tanısı almış biri ile yakın teması olan kişilerde yolculuk dönüşü veya temas sonrası 14 gün içinde ateş, öksürük, solunum sıkıntısı gelişirse sağlık kuruluşuna başvurmaları ve seyahat/temas öyküsünü bildirmeleri gerekmektedir.

Yeni Koronavirüs Hastalığından nasıl korunulabilir?

Hastalıktan koruduğuna dair kanıt içermeyen veya yeterli kanıt düzeyi olmayan yöntemlerin uygulanması hastalığın kontrol altına alınmasını güçleştirecektir.

Kendimizi ve çevremizdekileri Yeni Koronavirüs enfeksiyonuna karşı en etkili şekilde korumak için ellerimizi sık sık yıkamalı ve temizlemeli, öksürürken ağızımızı ve burnumuzu tek kullanımlık mendil ile, mendil bulamadığımız zamanlarda dirsek kıvrımı örtmeli, öksüren veya hapşırın kişilerden en az 1 metre uzakta durmalıyız.

✓ El hijyeni

Öncelikle tokalaşma, selamlaşırken sarılıp öpüşme gibi davranışlardan kesinlikle uzak durulması gerekir. Hastalıktan korunmak için eller düzenli olarak su ve sabunla yıkanmalı (2-3 satte bir kez) veya alkol bazlı bir temizleyici ile iyice ovulmalıdır. Ellerin birçok yüzey ile temas etmesi ve kirlenmesi nedeniyle ellerin göz, burun ve ağız ile temasından kaçınılmalıdır.

Eldiven kullanımı, sık sık yapılması gereken uygun el hijyeni ihtiyacının yerini almaz.

✓ **Solunum hijyeni**

Öksürürken ya da hapşırırken ağız ve burun mendil ile veya dirsek bükülerek kapatılmalıdır. Mendil, kullanıldıktan sonra çöpe atılmalıdır. Ardından eller yıkanmalı veya alkol bazlı bir temizleyici ile iyice ovulmalıdır.

✓ **Mesafe**

Öksüren veya hapşıran kişilerle araya en az 1 metre (3-4 adım) mesafe koyulmalıdır.

Zorunluluk olmadıkça alış veriş merkezleri (AVM), eğlence merkezleri, kafe gibi toplu halde ve sıkışık ortamlar ve mekanlardan uzak durulmalıdır. Ayrıca kalabalık olan cami, kilise, sinagog gibi dini ibadet yerlerindeki sıkışıklık riski artırdığı için ibadetimizi geçici bir süre evlerimizde yerine getirmeliyiz.

✓ **Maske kullanılmalı mı? Ne zaman ve nasıl?**

Öksürük gibi solunum semptomları olmayan kişilerin tıbbi maske takmasına gerek yoktur. Solunum semptomlarınız varsa tıbbi maske takmak ve maskeyi attıktan sonra elleri temizlemek önerilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü, Yeni Koronavirüs semptomları olan kişilere ve öksürük, ateş gibi semptomları olan bireylere bakan kişilere maske kullanmalarını önermektedir.

Maskeler sadece sağlık çalışanları, bakım verenler ve ateş ve öksürük gibi solunum semptomları olan kişiler tarafından kullanılmalıdır.

- ✓ Maskeye dokunmadan önce, eller alkol bazlı bir dezenfektan ile ovulmalı veya sabun ve su ile temizlenmelidir.
- ✓ Maske takılmadan önce üzerinde yırtık veya delik olup olmadığı kontrol edilmelidir.
- ✓ Maskedeki metal şeridin üst tarafta olmasına dikkat edilmelidir.
- ✓ Maskenin doğru tarafının dışarıya baktığından emin olunmalıdır (renkli taraf).
- ✓ Maske yüze yerleştirildikten sonra, metal şeridi veya sert kenarı, burun şekline göre ayarlanmalıdır.
- ✓ Maskenin alt kısmı aşağı doğru çekilerek ağız ve çene kapatılmalıdır.
- ✓ Kullandıktan sonra, maskenin potansiyel olarak kontamine olmuş yüzeylerine dokunmamak için, maske kulakların arkasındaki elastik kısımdan tutulup, yüzden ve kıyafetlerden uzak tutularak çıkarılmalıdır.
- ✓ Kullanımdan hemen sonra maske kapalı bir kutuya atılmalıdır.
- ✓ Maskeye dokunulduktan veya atıldıktan sonra el hijyeni sağlanmalıdır (alkol bazlı dezenfektan kullanılmalı veya gözle görülür şekilde kirlenmişse eller su ve sabunla yıkanmalıdır).

N95 veya FFP2 tipi maskelerin hastanelerde bronkoskopi gibi solunum yollarında inceleme yapan sağlık personeline kullanılması önerilmektedir.

Bugüne kadar, Yeni Koronavirüs salgınından etkilenen ülkelerden sevk edilen mallar veya ürünlerle temasın insanlarda Yeni Koronavirüs hastalığının kaynağı olduğunu gösteren hiçbir epidemiyolojik bilgi yoktur. Bu nedenle Yeni Koronavirüs ile enfekte olan bir ülkeden gelen kargo ile temas edileceği zaman

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI

TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ-(2019/2020-31)

maske kullanılmasına gerek yoktur. Pürüzlü yüzeylerle temas edilmesi sonucu oluşabilecek mekanik tehlikelere karşı koruma için kullanılmadıkça eldiven kullanımına da gerek yoktur.

Yeni Koronavirüs Hastalığının aşısı var mıdır?

Bugün için geliştirilmiş bir aşı bulunmamaktadır. Çalışmalar sürdürülmektedir.

Yeni Koronavirüs Hastalığının tedavisi var mıdır?

Yeni Koronavirüs enfeksiyonu için hâlihazırda virüse özgü bir antiviral tedavi bulunmamaktadır. Hastalığın ortaya çıkma sürecinin tam olarak bilinmemesi nedeniyle uygulanan tedaviler destekleyici, ikincil enfeksiyonları ve komplikasyonları önlemeye yöneliktir. Etkili ilaç tedavisi ile ilgili çalışmalar ise sürdürülmektedir.

ÖZET

1. COVID-19 yeni görülen bir virüs olup tüm dünyaya yayılmıştır.
2. Yurtdışından dönüşleri veya hastalık tanısı almış bir kimse ile teması takiben 14 gün içinde ateş, öksürük, nefes darlığı olanların ivedilikle bir sağlık kurumuna maske takarak başvurmaları gerekmektedir.
3. En iyi korunma yöntemi elleri 2-3 saatte bir su ve sabunla en az 20 saniye yıkamaktır.
4. Hastalık belirtileri gösterenlerin hastalık boyunca evde kalmaları, zorunlu hallerde dışarı çıkacaklarsa veya ev içinde aile bireyleri ile aynı ortamı paylaşacaklarsa maske takmaları esastır.
5. Hastalığın aşısı yoktur.
6. Hastalığa özel olarak verilen bir tedavi veya ilaç yoktur.
7. Güncel bilgileri takip etmek için internetteki <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/bulasici-hastaliklar/2019-n-cov.html> sayfası ziyaret edilebilir.

Kaynakça

1. [İnternet]https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/Bulasici-hastaliklar-db/hastaliklar/2019_n_CoV/rehberler/COVID-19_RehberiV5-25Subat2020.pdf Erişim Tarihi: 20.02.2020.
2. Guerra, F. M., Bolotin, S., Lim, G., Heffernan, J., Deeks, S. L., Li, Y., & Crowcroft, N. S. (2017). The basic reproduction number (R0) of measles: a systematic review. *The Lancet Infectious Diseases*, 17(12), e420-e428.
3. [İnternet]<https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/who-china-joint-mission-on-covid-19-final-report.pdf> Erişim tarihi: 02.03.2020.
4. [İnternet]<http://weekly.chinacdc.cn/en/article/id/e53946e2-c6c4-41e9-9a9b-fea8db1a8f51> Erişim tarihi: 02.03.2020.
5. [İnternet]<https://www.who.int/csr/sars/en/WHOconsensus.pdf> Erişim tarihi: 01.03.2020.
6. [İnternet] T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. COVID-19 (2019-n CoV Hastalığı) Rehberi [İnternet] https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/Bulasici-hastaliklar-db/hastaliklar/2019_n_CoV/rehberler/COVID-19_RehberiV5-25Subat2020.pdf Erişim Tarihi: 20.02.2020.

Bu doküman Uzm. Dr. Tuğçe Mehlika Şanver, Uzm. Dr. Selim Güler, Uzm. Dr. Şahin Can Özaltun tarafından Öğr. Gör. Dr. Özge Yavuz Sarı, Doç. Dr. Cavit Işık Yavuz ve Prof. Dr. Levent Akin danışmanlığında 02.03.2020 tarihinde hazırlanmıştır. Bu bilgilendirme notunun aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik, vb. ortamlarda kullanılması önerilmektedir:

Şanver TM, Güler S, Can Özaltun Ş, Yavuz Sarı Ö, Işık Yavuz C, Akin L. Yeni Koronavirüs (2019 nCoV) Hastalığı (2020) HÜTF Halk Sağlığı AD. Toplum İçin Bilgilendirme Serisi-2019/2020-31 [İnternet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/> Erişim:3.3.2020.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI

TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ-(2019/2020-31)

7. [İnternet] Türk Tabipler Birliği. Yeni coronavirus (2019-ncov) hakkında bilgi notu İnternet: http://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=bffe89ae-3ea2-11ea-a1a2-6d7c2a5a4754 Erişim Tarihi: 20.02.2020.
8. [İnternet] World Health Organization. Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public. İnternet <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public> Erişim Tarihi: 01.03.2020.
9. [İnternet] World Health Organization. Q&A on coronaviruses (COVID-19) İnternet: <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-coronaviruses> Erişim Tarihi: 01.03.2020.
10. World Health Organization. Rational use of personal protective equipment for coronavirus disease 2019 (COVID-19) İnternet: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331215/WHO-2019-nCov-IPCPPE_use-2020.1-eng.pdf Erişim Tarihi: 01.03.2020.
11. [İnternet] https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/20200302-sitrep-42-covid-19.pdf?sfvrsn=d863e045_2 Erişim Tarihi: 03.03.2020.
12. [İnternet] Neeltje van Doremalen , James O. Lloyd-Smith, Vincent J. Munster ve ark., Aerosol and surface stability of HCoV-19 (SARS-CoV-2) compared to SARS-CoV-1, preprint doi: <https://doi.org/10.1101/2020.03.09.20033217>. Erişim Tarihi: 15.03.2020.